

บทที่ ๖

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

วรรณกรรมบทขอเป็นวรรณกรรมที่เกิดจากการสร้างงานโดยศิลปินพื้นบ้านล้านนา นำมาถ่ายทอดด้วยวิธีการจับเป็นทำนองต่าง ๆ ประกอบดนตรีพื้นเมือง ส่วนใหญ่ผู้ที่ทำหน้าที่ ขอ หรือที่ภาษาล้านนาเรียกว่า “ช่างขอ” เป็นผู้จับขอได้ตอบกันไปมา ช่างขอจำเป็นต้องมีกลวิธีและมีศิลปะในการใช้ภาษาเพื่อจูงใจผู้ฟังให้รู้สึกสนุกสนาน ชวนติดตามฟัง พร้อมกับสอดแทรกความรู้ ข้อคิด คติธรรมต่าง ๆ ผ่านบทขอเพื่อให้สาระที่มีประโยชน์ต่อผู้ฟัง

จากการศึกษาวิเคราะห์บทขอของ บัวซอน เมืองพร้าว พบว่าแม่ครูบัวซอนมีวิธีการสร้างงานเพื่อให้ผลงานขอของตนเป็นที่ชื่นชมยอมรับ จำแนกได้ ๔ วิธีหลัก ดังนี้

๑. การลำดับขั้นตอนในการสร้างสรรค์งาน

๑.๑ การเลือกเรื่อง

๑.๒ การจัดเตรียมข้อมูล

๑.๓ การเลือกทำนองขอ

๑.๓.๑ ทำนองเชียงใหม่

๑.๓.๒ ทำนองจะปู้

๑.๓.๓ ทำนองละม้าย

๑.๓.๔ ทำนองอื้อ

๑.๓.๕ ทำนองเสเลมา (เงี้ยว)

๑.๓.๖ ทำนองพม่า

๑.๓.๗ ทำนองพระลอ

๑.๓.๘ ทำนองลับแลง

๑.๓.๙ ทำนองปิ่นฝ้าย

๑.๔ การกำหนดความยาวของบทขอ

๒. การนำเสนอเนื้อหาในบทขอ

๒.๑ การใช้จินตนาการแบบอิสระ

๒.๒ การกล่าวถึงชื่อตัวละคร หรือชื่อบุคคลที่รู้จักกันดีในสังคม

๒.๓ การแทรกอารมณ์ขันในบทขอ

๒.๔ การใช้คำและเสียงสัมผัส

๓. การนำขนบนิยมของการขอเข้ามาใช้ประกอบ

๓.๑ การไหว้ครู

๓.๒ การกล่าวถึงวัตถุประสงค์ที่ขอ

๓.๓ การระบุชื่อผู้ขอ

๓.๔ การทักทายผู้ฟัง

๓.๕ การขอหยอกเย้า และขอถามตอบคู่ถ้อย

๓.๖ การขอซ้ำความ

๓.๗ การขอเชิญชวนผู้ฟังให้ติดตามฟังต่อไป

๓.๘ การเกริ่นนำเมื่อต้องการเปลี่ยนทำนองขอ

๓.๙ การขอขอร้องและออกตัว แสดงความอ่อนน้อมต่อผู้ฟัง

๓.๑๐ การขอขอพรให้ตนเองและขออวยพรให้ผู้ฟัง

๔. การใช้กลวิธีต่าง ๆ ในการขอ

๔.๑ การขอประชดประชันเสียดสี

๔.๒ บทพิเศษในบทขอที่ไม่ตรงตามฉันทลักษณ์

๔.๓ คำลงท้ายในบทขอ อาจมีจำนวนคำไม่แน่นอนได้

๔.๔ การขอชักชวนผู้ฟังให้ร่วมทำบุญ

วิธีการสร้างงานดังกล่าว ช่วยให้บทขอของบัวซอนน่าสนใจและมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง เพราะได้แสดงออกถึงไหวพริบปฏิภาณ ความสามารถและประสบการณ์ที่บัวซอนสั่งสมมานาน นำมาผสมผสานกับความรู้ในเรื่องขนบนิยมของขอตามแบบแผนดั้งเดิม บทขอของบัวซอนจึงได้รับการยกย่องและยอมรับกันโดยทั่วไปในหมู่ผู้ฟังขอ

ส่วนสำคัญอีกอย่างหนึ่งของการนำเสนอขอนั้นคือ การใช้ภาษาในบทขอ เพราะเป็นสิ่งแรกที่ผู้ฟังจะรับรู้ได้ง่าย และจะติดตามฟังต่อหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับกลวิธีและความสามารถในการใช้ภาษาของช่างขอคนนั่นเอง ดังจะพบว่าบัวซอนมีกลวิธีการใช้ภาษาประกอบบทขอของตนได้อย่างมีศิลปะ ชวนให้ติดตามฟัง สามารถแบ่งลักษณะการใช้ภาษาในบทขอของบัวซอนได้ ๒ ประการด้วยกัน

๑. การใช้คำ มีวิธีการดังนี้

๑.๑ การใช้คำซ้อน

๑.๑.๑ คำซ้อนชนิดมีสัมผัส

๑.๑.๒ คำซ้อนชนิดไม่มีสัมผัส

๑.๒ การใช้คำซ้ำ

๑.๒.๑ การขอซ้ำคำโดยตรงในวรรคเดียวกัน

๑.๒.๒ การขอซ้ำข้ามพยางค์กัน

๑.๒.๓ การขอซ้ำคำใดคำหนึ่งแต่อยู่ต่างวรรคกัน

๑.๒.๔ การขอซ้ำคำแบบชุด

๑.๓ การใช้คำเรียกชื่อ

๑.๔ การใช้คำปริภาษ

๑.๕ การใช้คำศัพท์สมัยใหม่

๒. การใช้สำนวนโวหาร มีวิธีการดังนี้

๒.๑ การใช้อุทาหรณ์

๒.๒ การใช้อุปมา

๒.๓ การใช้สัญลักษณ์

๒.๓.๑ สัญลักษณ์ตามแบบแผน

๒.๓.๒ สัญลักษณ์เฉพาะบุคคล

๒.๔ การใช้สำนวนโวหารเพื่อแสดงถึงอารมณ์ความรู้สึก

จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า บัณฑิตนำวิธีการใช้คำศัพท์ สำนวนล้านนามาใช้ควบคู่ไปกับคำศัพท์ภาษาไทยกลางและภาษาสมัยใหม่ โดยเลือกใช้ให้สอดคล้องกับแนวเนื้อหาของบทขอแต่ละเรื่อง ดังจะเห็นว่าขอที่มีเนื้อหาเน้นในด้านคติธรรมคำสอน มักจะสอดแทรกสำนวนโวหารอุปมาโวหารมากกว่าการขอเพื่อให้ความรู้ หรือในบทขอที่มีเนื้อหาเน้นในด้านแสดงความคิดเห็น บัณฑิตมักใช้คำศัพท์ สำนวนต่าง ๆ หลากหลายวิธีและโลดโผนกว่าขอที่เน้นเนื้อหาในทางธรรม ดังนั้นการใช้ภาษาในด้วยการใช้คำซ้อนและคำซ้ำ บัณฑิตนำมาใช้ประกอบบทขอแต่ละแนวมากที่สุด ส่วนการใช้คำเรียกชื่อ การใช้คำปริภาษ และการใช้คำศัพท์สมัยใหม่ มีการนำมาใช้น้อยกว่าคือ มักปรากฏเฉพาะในบทขอแนวใดแนวหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีการใช้สำนวนโวหารประกอบบทขอซึ่งจะมีลักษณะเช่นเดียวกับการใช้คำ คือ วิธีการใช้อุทาหรณ์และการใช้สำนวนแบบอุปมา บัณฑิตจะใช้ในบทขอบางแนวเท่านั้น ทำให้เห็นถึงวิธีการใช้คำและสำนวนในขอแต่ละแนวอย่างชัดเจน การใช้ภาษาในบทขออย่างมีศิลปะเช่นนี้ ช่วยให้ผู้ฟังเห็นภาพและเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของช่างขอที่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวและอารมณ์ความนึกคิดผ่านบทขอ ผู้ฟังจึงได้รับความบันเทิงสนุกสนานและได้รับอรรถรสต่าง ๆ ในการฟังควบคู่ไปด้วย นับว่าบทขอของบัณฑิต เมืองพร้าว ให้คุณค่าในเชิงวรรณศิลป์เป็นอย่างยิ่ง

นอกจากการให้คุณค่าในด้านวรรณศิลป์แล้ว วรรณกรรมบทขอของบัวซอนยังให้คุณค่าทางสังคมด้วยเช่นกัน เนื่องจากเนื้อหาของขอมีความสำคัญและให้ประโยชน์ต่อผู้ฟังทั้งที่เป็นชาวล้านนาและบุคคลทั่ว ๆ ไป เพราะเรื่องราวที่ปรากฏในบทขอมมีส่วนช่วยให้ผู้ฟังได้รับความรู้ความเข้าใจและการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของตนเอง ทั้งยังมีส่วนช่วยบอกเล่าเรื่องราวความเป็นไปในสังคม จำแนกประเภทคุณค่าของขอมที่มีต่อสังคมได้ ๖ ประการ

๑. ให้ความบันเทิงสนุกสนานแก่ผู้ในท้องถิ่น
๒. ให้ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม
๓. เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมทางศาสนาและหรือมีส่วนแนะแนวทางในการประกอบศาสนพิธี
๔. ทำหน้าที่เป็นสื่อพื้นบ้านเพื่อใช้เผยแพร่เรื่องที่ต้องการนำเสนอ
๕. มีส่วนช่วยชี้นำผู้คนในสังคมให้เกิดความคิดในเรื่องต่าง ๆ คล้อยตามกัน
๖. ช่วยบันทึกและสะท้อนภาพของสังคมล้านนา

จากคุณค่าที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นว่าวรรณกรรมบทขอของบัวซอนให้คุณค่าทางสังคมได้หลายประการ แต่หัวใจหลักที่บัวซอนคำนึงเสมอในการนำเสนอบทขอทุกเรื่องนั่นคือ การมุ่งหวังให้ความบันเทิง สนุกสนานแก่ผู้ฟังเป็นสำคัญ เพราะจะช่วยให้อัตถุประสงค์อื่น ๆ ที่ช่างขอได้แฝงไว้ ได้รับความสำเร็จไปด้วย เนื่องจากผู้ฟังสนุกที่จะติดตามฟังจนจบเรื่องขอ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า บทขอของบัวซอนให้คุณค่าทางสังคมเป็นอย่างมาก สมควรช่วยกันอนุรักษ์ สืบทอด และเผยแพร่บทขอดังกล่าวให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษายัง ๆ ขึ้นไป

ข้อเสนอแนะ

๑. ควรมีการศึกษาและรวบรวมบทขอของศิลปินครูของท่านอื่น ๆ ในล้านนา เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับวรรณกรรมบทขอของล้านนาในภาพรวมทั้งหมด
๒. ควรมีการศึกษาในลักษณะเปรียบเทียบ ขอทางเชียงใหม่ ลำพูน กับขอทางเมืองน่าน
๓. ควรมีการศึกษาเฉพาะแง่มุมใดมุมหนึ่งของขออย่างละเอียดลึกซึ้ง เช่น การใช้ภาษาในบทขอ ความเป็นมาของขอ บทบาทของขอที่มีต่อสังคมล้านนา เป็นต้น